

SPORTO PEDAGOGO BENDRŪJŲ KOMPETENCIJŲ PRAKTINĖ SAMPRATA IR VERTINIMAS

Algimantas Džiuvė, Goda Vilkelienė

Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas

Įvadas

Švietimo strateginiuose dokumentuose pagrindinis „raktinis“ žodis – kompetencijos. Sporto pedagogas nuolat turi analizuoti, ar kompetentingai dirba, ar išnaudoja visas galimybes, ar sudaromos tinkamos sąlygos vaikų lavinimui ir ugdymui. P. Karoblio (2003) tvirtinimu, svarbus sporto pedagogo gebėjimas atlikti treniravimo veiklą, bet tam reikia turėti pakankamai žinių, energijos, gerai dirbti ir išmanyti veiklos technologiją. Mokslinėje literatūroje (Karoblis, Raslanas, Steponavičius, 2002) nurodoma, kad sporto pedagogas, fiksuodamas ir kaupdamas informaciją bei ją remdamasis, koreguoja jaunimo sportinį rengimą. Be to, pedagogas, perteikdamas žinias, mokydamas įvairios sportinės veiklos, formuoja vertybių sistemą, kad sportuojantys mokiniai galėtų visur ir visada kuo sėkmingiau tobulėti ir reikštis kaip asmenybės. Kintantys gyvenimo tempai ir ugdymo procesui keliami reikalavimai reikalauja sistemingo, nuoseklaus paties pedagogo tobulėjimo, t. y. savo kompetencijų supratimo ir meistriškume.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip sporto pedagogai suvokia bendrųjų kompetencijų viseto sinergetinę veikmę.

Uždaviniai: išsiaiškinti sporto pedagogų požiūrį į darbui reikalingas žinias, kaip vieną iš svarbiausių kompetencijos sąvokos dedamąją; remiantis apklausos dalyvių atsakymais, nustatyti sporto peda-

gogo veiklos komponentų vertinimą; remiantis tyrimo rezultatais, apibūdinti svarbiausias bendrąsias kompetencijas ir gebėjimus, reikalingus sporto pedagogui.

Tyrimo metodai: anketinė apklausa, atsakymų analizė ir sintezė.

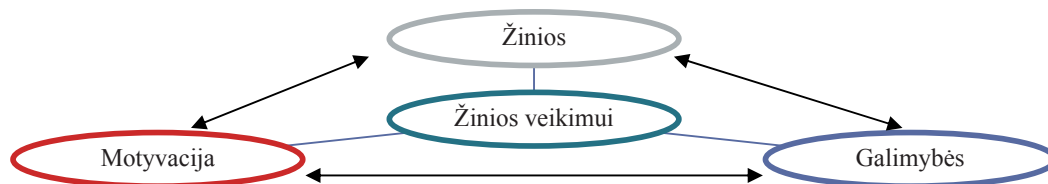
Tyrimo imtis. Penkiasdešimt Šiaulių, Panevėžio, Jurbarko rajonų sporto pedagogų.

Žinios – veikimo kompetencijos esmė

„Tarptautinių žodžių žodyne“ (2005) sąvoka *kompetencija* aiškinama kaip funkcinis gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių, energijos. Konkretinant šį apibrėžimą R. Laužacko (1997), L. Jovaišos (2007), G. Mažeikio (2007) suformuluotomis definicijomis, galima sakyti, kad *kompetencija* – tai individualus *sinergetinis efektas, tai įgytų žinių, gebėjimų, nuostatų / pažiūrų, vertybių ir kitų žmogaus patirties elementų, įskaitant asmenines savybes, visuma.*

Sporto pedagogo, kaip ir kitų dalykų mokytojų, kompetencijų visumą sudaro bendrosios ir dalykinės kompetencijos.

Gebėjimą veikti iš esmės sąlygoja trys faktoriai: žinių plėtimas, alternatyvios galimybės ir individuali varomoji jėga, arba vidinė ir išorinė motyvacija (1 pav.).

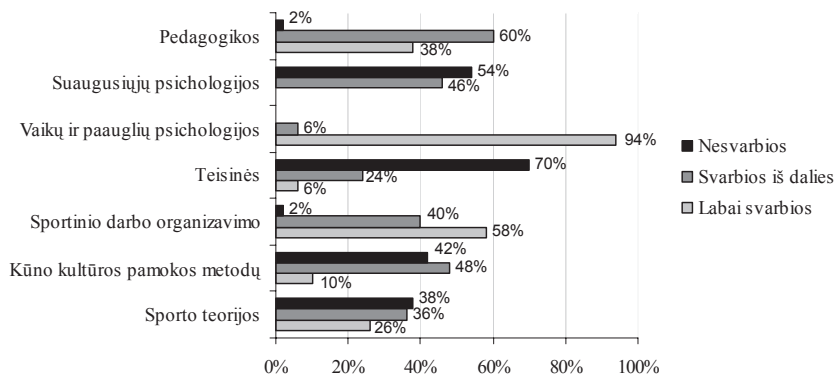

1 pav. Veikimo kompetencija (sudaryta autorių)

Iš schemos matyti, kad kompetencijos siekis pirmiausia siejamas su žiniomis. Vadinasi, norėdamas būti kompetentingas, kiekvienas asmuo turi motyvuotai plėsti savo žinias.

Iš anketinės apklausos atsakymų (2 pav.) matyti, kad sporto pedagogui svarbiausios yra vaikų ir paauglių psichologijos žinios. Todėl neabejotina, kad,

dirbant su mokiniais, reikia gerai išmanyti psichologinius dalykus, kad pažintų savo auklėtinius, gebėtų įvertinti jų savybes, kurios padėtų siekti efektyvių rezultatų. Be to, sporto pedagogams reikia ir suaugusiųjų psichologijos žinių (38 proc.), kurios gali padėti bendrauti su auklėtinių tėvais ir kolegomis.

2 pav. Požiūris į žinių svarbą sporto pedagogo darbe

Gana svarbios ir sportinio darbo organizavimo (svarbios iš dalies, 40 proc.; l. svarbios, 58 proc.) žinios. Vadinasi, sportinio darbo organizavimas nėra paprasta veikla, be jokių reikalavimų.

Sporto teorijos žinių reikia nedidelei daliai (26 proc.) sporto pedagogų.

Kadangi šiuolaikinė mokykla kelia pedagogams didelius reikalavimus, 10 proc. respondentų matyt, labai stokoja naujausios informacijos apie mokymosi metodus, taikomus kūno kultūros pamokose, 48 proc. respondentų tik iš dalies pasigenda tokių žinių. Galbūt pastarųjų pradinis profesinis pasirengimas stipresnis, gal metodikos naujovių sužinota seminaruose, kursuose ir pan.

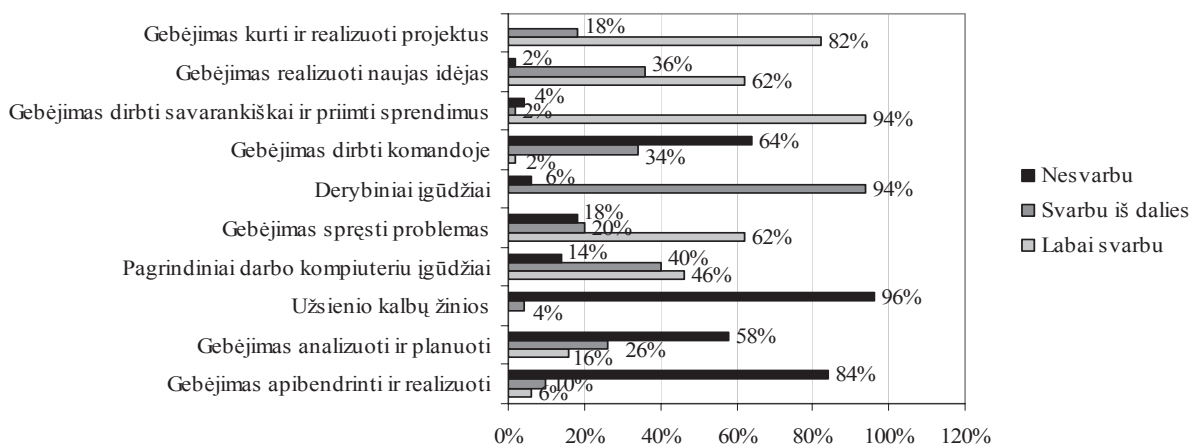
Mažiausiai reikalingos, respondentų nuomo-

ne, teisinės žinios (6 proc.). Matyt, sporto pedagogo darbe nelabai akcentuojamas poreikis suvokti teisės aktų esmę. Apibendrinant galima teigti, kad sporto pedagogams, dirbantiems mokyklose, reikia įvairiausių žinių, nes pokyčiai švietimo sistemoje įpareigoja nuolat ieškoti naujų sprendimų.

Veikimo kompetencijos dedamosios

Sporto pedagogo veikla susideda iš daugybės komponentų (3 pav.), kuriems dėl įvairių priežasčių tenka nevienodai dėmesio.

Viena iš svarbiausių asmenybės vystymuisi reikalingų prielaidų yra veikimo kompetencija (Wenger, 1998).

3 pav. Sporto pedagogo veiklos komponentų vertinimas

Iš respondentų atsakymų matyti, kad geriausiai sporto pedagogams sekasi taikyti teorines žinias praktikoje (84 proc.). Vadinasi, sporto pedagogai remiasi savo darbe ne tik praktiniais įgūdžiais, bet ir įvairiais būdais sukauptomis teorinėmis žiniomis.

Daugeliui pedagogų (82 proc.) visada sekasi tinkamai bendrauti su ugdytiniais. Tai galima susieti su teigiamu atsakymu, jog sporto pedagogai pripažįsta psichologijos žinių svarbą.

Atlikti darbus laiku geba tik kiek daugiau nei

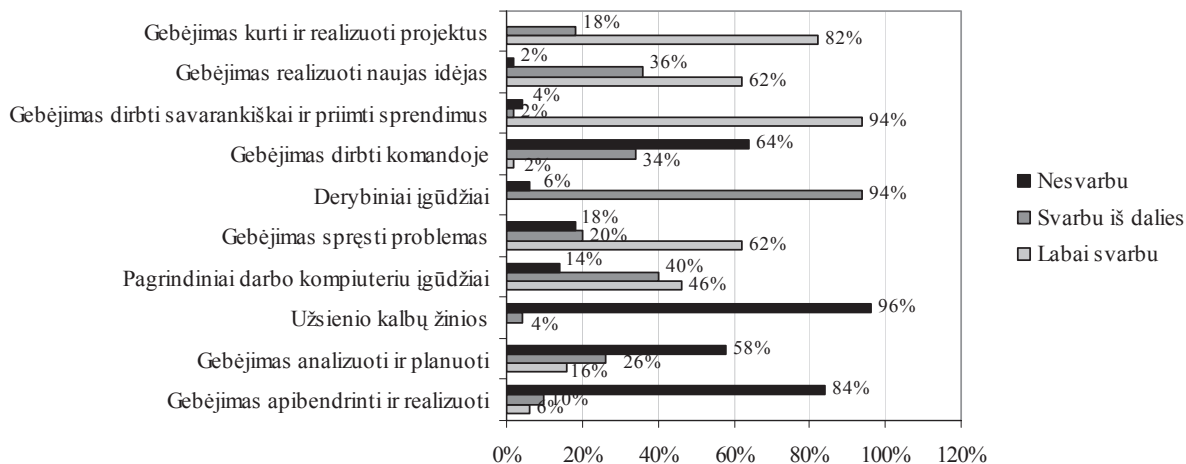
pusė (58 proc.) apklaustų sporto pedagogų. Tai rodo, kad sporto pedagogai moka derinti užduočių atlikimo laiką tik iš dalies. 42 proc. respondentų pozityviai įvertintas gebėjimas gauti pagalbą, informaciją, įgyti mokėjimų tam, kad geriau atliktų savo darbą. Vadinasi, sporto pedagogai stokoja organizacinių gebėjimų tinkamai tvarkyti savo darbo laiką. Žinoma, gali būti ir išorinių priežasčių, trukdančių laiku atlikti planuotas užduotis.

Tik 24 proc. respondentų pavyksta išlaikyti nenutrūkstamą ryšį su savo ugdytiniais, aktyviai dalyvavusiais sportinėje veikloje, bet išvykusiais iš mokyklos. Tik dalis sporto pedagogų geba sekti buvusių ugdytinių sportinius laimėjimus. Ryšių palaikymo / nepalaikymo priežastys abipusės – objektyvios ir subjektyvios. Sporto pedagogui tie ryšiai reikalingi savo veikimo kompetencijai respektoriai įvertinti,

kad būtų galima efektyvinti vedamas pamokas ir / ar treniruotes.

Bendrosios kompetencijos ir gebėjimai, reikalingi sporto pedagogui

Aiškintasi, kurios bendrosios kompetencijos reikalingos sporto pedagogui (4 pav.).

4 pav. Sporto pedagogui reikalingų bendrųjų kompetencijų sklaida

Analizuojant respondentų atsakymus, nustatyta, kad tiriamiesiems labai svarbi kompetencija – gebėjimas dirbti savarankiškai ir priimti sprendimus (94 proc.). Tokiam atsakymui įtakos turi sporto pedagogo veiklos ypatumas: siekiant užsibrėžtų sportinėje veikloje rezultatų, būtina gebėti organizuoti veiklą, daug organizacinių klausimų tenka spręsti savarankiškai.

82 proc. apklaustųjų pripažįsta gebėjimo dirbti projektinėje veikloje kompetencijos svarbą. Tai sąlygoja savaiminį kompetencijų plėtojimą ir gilinimą per veiklą, diskusijas, refleksiją.

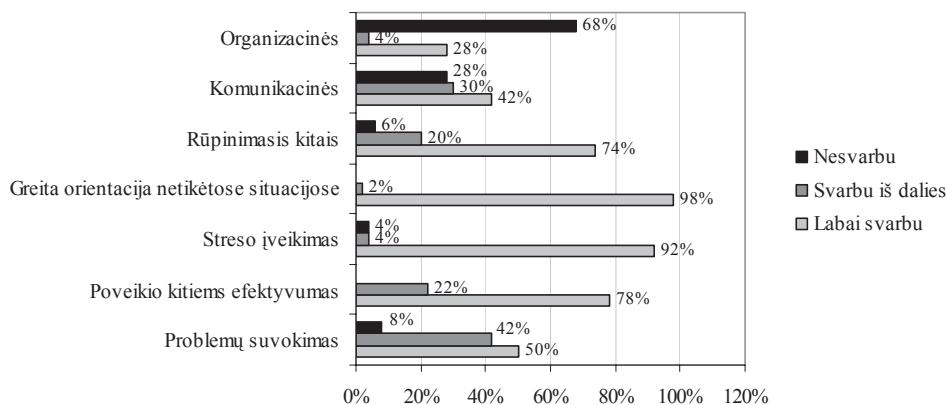
62 proc. sporto pedagogų manymu, jiems labai praverčia gebėjimo spręsti problemas kompeten-

cija, matyt, todėl, kad probleminių sričių sporto pedagogo veikloje yra nemažai.

46 proc. apklaustųjų teigimu, sporto pedagogams būtini kompiuterinio darbo igūdžiai, nes tai diktuoja šiuolaikinės mokyklos pokyčiai ir reikalavimai, keliami visų dalykų mokytojams.

Tik nedaugeliui (16 proc.) apklaustųjų atrodo, kad privalo gebėti neprikaištingai analizuoti ir planuoti ne tik savo darbą, bet ir mokinių veiklą. Vadinasi, ankstesni atsakymai, kad sporto pedagogas ne visuomet laiku atlieka numatytus darbus, turi priežastinį pagrindą.

Tyrimu išaiškintos sporto pedagogui reikalingos asmeninės savybės (5 pav.).

5 pav. Požiūrio į asmenines savybes, reikalingas sporto pedagogams, sklaida

Analizuojant sporto pedagogų pateiktus atsakymus, nustatytas greitos orientacijos nenumatytose situacijose (98 proc.) aktualumas. Tai susiję su sportinės veiklos ypatumais, nes labai dažnai čia pasitaiško iš anksto neįžvelgtų aplinkybių.

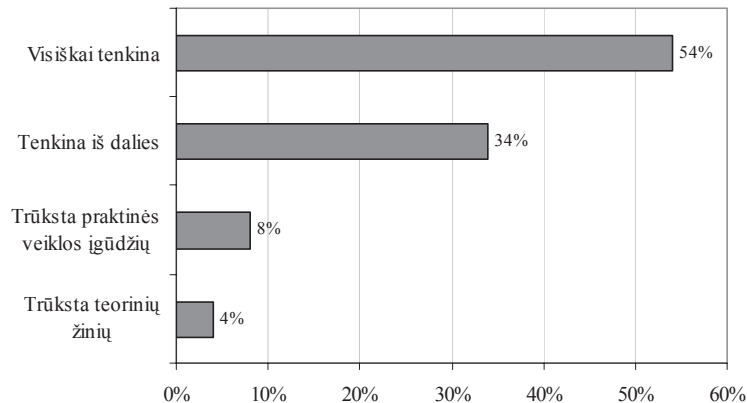
Labai svarbu gebėti įveikti stresą (92 proc.), nes treneris nuolat jaudinasi dėl rezultatų, komandinio darbo sėkmės.

Net 74 proc. respondentų labai svarbiu laiko gebėjimą rūpintis kitais bei daryti įtaką kitiems (78

proc.). Taigi, sporto pedagogai nuolat turi galvoti apie jaunuolius, kuriuos treniruoja, žinoti jų nuotakas, priežastis ir, esant reikalui, jiems padėti.

Poreikiu lavinti komunikacinius gebėjimus suinteresuota kiek mažiau nei pusė pedagogų. Matyt, kita dalis nevertino tų gebėjimų savianalizės būdu arba įsitikinę pakankamu tų poreikių išlaviniu.

Esminiai gebėjimai įgyjami mokantis, todėl buvo aiškinamasi, ar studijų programos tenkina respondentų poreikius.

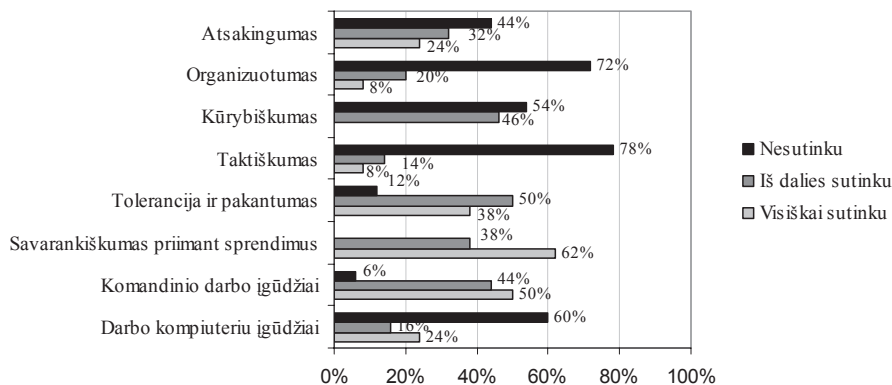

6 pav. Baigtų studijų programos atitikimo reikalingiems gebėjimams vertinimas

Iš atsakymų (6 pav.) matyti, kad daugiau nei pusė respondentų palankiai vertina studijų programos įtaką bendriems gebėjimams susidaryti. 8 proc. respondentų trūko praktinės veiklos įgūdžių, o

4 proc. – teorinių žinių.

Vertinta, kurie bendrieji gebėjimai ir kompetencijos buvo geriausiai formuojami studijų metu (7 pav.).

7 pav. Geriausiai studijų metu suformuoti bendrieji gebėjimai ir kompetencijos

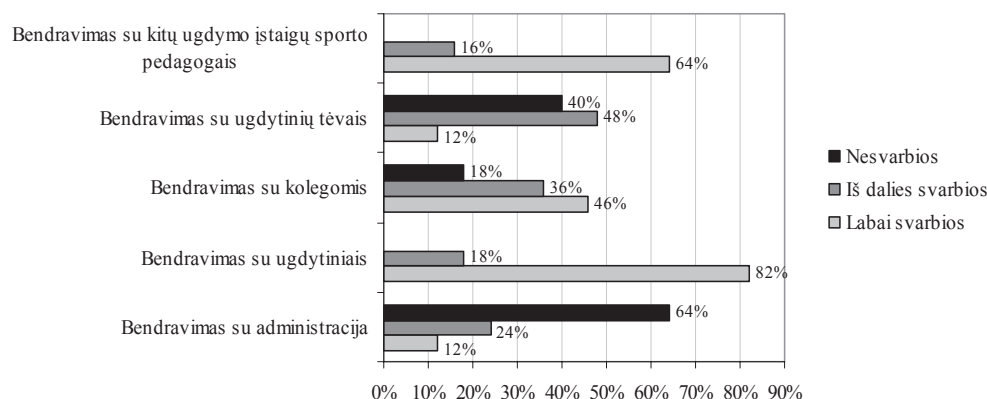
Nustatyta, kad studijuojant geriausiai įsisavinami gebėjimai savarankiškai priimti sprendimus (62 proc.) ir imtis atsakomybės, kolektyvinio darbo gebėjimai (50 proc.), kuriems lavinti ir ugdyti kaip tik paranki studentų bendra ir sportinė veikla. Be to, išmokstama prisitaikyti prie kitų žmonių, paisyti kitų nuomonės.

Atsakingumui, kaip gebėjimui, pritarė nedaug (28 proc.) respondentų, tačiau tai tikriausiai dėl to, kad studijų metu studentams vadovauja, juos kontro-

liuoja dėstytojai, treneriai, katedros ir dekanato administracija, iš dalies prisiimdami atsakomybę už kuriamųjų / globojamųjų sprendimus ir veiksmus.

Sporto pedagogų bendrųjų kompetencijų įgyvendinimas veikloje

Aiškintasi, kurios bendravimo kompetencijos, tiriamųjų nuomone, reikalingos sporto pedagogui (8 pav.).

8 pav. Sporto pedagogui reikalingų komunikavimo kompetencijų poreikio vertinimas

Remiantis respondentų atsakymais, sporto pedagogui reikalingiausia bendravimo su ugdytiniais (82 proc.) kompetencija. Tai ypač svarbu, nes kūno kultūros pamokos mokinių yra arba labai mėgiamos, arba ne. Todėl būtina gebėti tinkamai bendrauti, kad mokiniai aktyviai įsijungtų į sportinę veiklą.

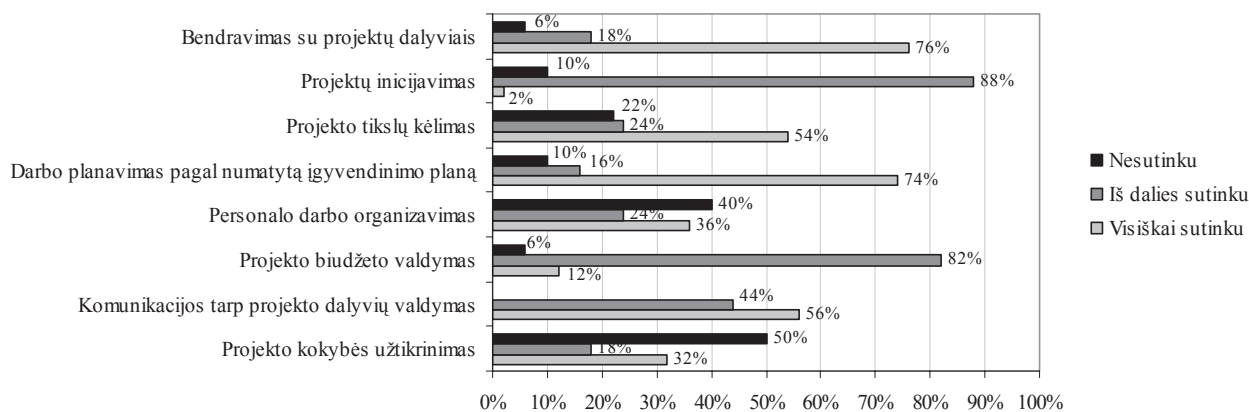
64 proc. respondentų nurodė, kad labai svarbūs bendravimo su kitų ugdymo įstaigų pedagogais gebėjimai, nes dažni kolektyvūs renginiai, varžybos, nusakančios bendrą tarpmokyklinę veiklą.

Bendravimo su kolegomis kompetencijos įprasta nesureikšminti. Galima prielaida: sporto pe-

dagogai dažniausiai būna salėje, sporto aikštynuose, todėl aktyviai bendrame kolegų gyvenime nedalyvauja.

Gero bendravimo su ugdytinių tėvais ir administracija poreikis įvertintas adekvačiai (po 12 proc.). Tikėtina, kad ši kompetencija neakcentuojama sporto pedagogų darbe.

Projektinė veikla svarbi praktiniu požiūriu. Tirta, kurių bendrųjų kompetencijų reikia tiriamiesiems, rengiantiems sportinės veiklos projektus (9 pav.).

9 pav. Požiūrio į projektams rengti ir įgyvendinti reikalingus kompetencijos elementus sklaida

Kaip svarbiausia kompetencija, rengiant projektus, respondentų išskirta – bendravimas su projekto dalyviais (76 proc.), dar sykį akcentuojant bendravimo gebėjimus. Vadinasi, sporto pedagogai, rengdami ir organizuodami projektinę veiklą, turi nuolat bendrauti ne tik su ugdytiniais, bet ir su visais projekto dalyviais, juo labiau, kad tai susiję su komandiniu ir grupiniu darbu.

Daugiau nei pusės respondentų nuomone, rengiant projektus, svarbu gebėti iškelti tikslus, numatyti perspektyvas. Sporto pedagogai turi gebėti įvertinti situaciją ir atitinkamai užsibrėžti veiklos

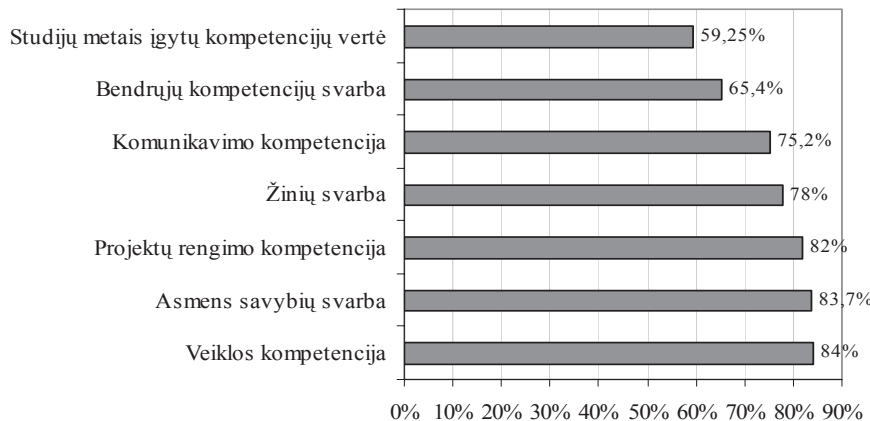
tikslus. 36 proc. apklaustųjų nurodė, kad reikalinga ir personalo darbo organizavimo kompetencija, t. y. gebėti įvertinti visos mokyklos bendruomenės indėlį į projektinės veiklos įgyvendinimą, sportinius ugdytinių pasiekimus.

Tai, kad tik nedidelė dalis (12 proc.) apklaustųjų pasigedo projekto finansavimo valdymo kompetencijų, rodo, kad mokykliniai projektai, matyt, retai kada finansuojami iš šalies.

Mažiausiai respondentų (2 proc.) pasisakė projektinės veiklos inicijavimo kompetencijos aspektu. Matyt, sporto pedagogai dažniau yra tik projektų ren-

gimo komandos nariai, retai patys juos inicijuoja. To pasekmė – menkas sporto pedagogų aktyvumas, organizuojant projektinę veiklą.

Susumavus tyrimo rezultatus ir išvedus požiūrio į vertintus dalykus vidurkius, nustatyta, tokia jų gradacija:

10 pav. Sporto pedagogų požiūrio į vertintus dalykus gradacija

Apibendrinant 10 pav. duomenis, galima konstatuoti, kad, tiriamųjų nuomone, sporto pedagogo darbo efektyvumą lemia veiklos kompetencija ir betarpiška jos koreliacija su asmens savybėmis. Pozityviai apklausos dalyvių vertintas žinių poreikis, ypač žinios veikimui, išryškinančios motyvaciją ir galimybes. Iš bendrųjų kompetencijų viseto tiriamieji šiuo metu aktualizuoja gebėjimą kurti ir realizuoti projektus kaip tam tikrą inovaciją, atsiradusią per pastaruosius reformuojamos švietimo sistemos dešimtmečius.

Išvados

1. Sporto pedagogui reikalingos bendrosios kompetencijos pagal svarbumą pasiskirstė taip: kurti ir realizuoti projektus, įgyvendinti naujoves, dirbti savarankiškai ir priimti sprendimus, derybinės, darbo kompiuteriu, spręsti problemas, analizuoti ir planuoti, dirbti komandoje.
2. Tyrimo dalyvių požiūris į sporto pedagogui reikalingas asmens savybes išsidėstė tokia tvarka: greita orientacija netikėtose situacijose, poveikio kitiems efektyvumas, streso įveikimas, rūpinimasis kitais, problemų suvokimas, komunikacinės, organizacinės.
3. Geriausiai studijų metu suformuotų bendrųjų gebėjimų ir kompetencijų sklaida, procentais: savarankiškumas, priimant sprendimus – 100, komandinio darbo įgūdžiai – 94, tolerancija ir

pakantumas – 88, atsakingumas – 56, kūrybiškumas – 46, darbo kompiuteriu įgūdžiai – 40, organizuotumas – 28, taktiškumas – 22.

4. Sporto pedagogui reikalingų komunikavimo kompetencijų gradacija: bendravimas su ugdytiniais, kolegomis, kitų ugdymo įstaigų sporto pedagogais, ugdytinių tėvais, administracija.
5. Požiūrio į projektams rengti ir įgyvendinti labiausiai reikalingas kompetencijas: komunikacijos tarp projekto dalyvių valdymas, projekto biudžeto valdymas, projektų iniciavimas ir darbo planavimas. Mažiau reikalingos: bendravimas su projekto dalyviais, projekto kokybės užtikrinimas.

Literatūra

1. Jovaiša L., 2007, *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis
2. Karoblis P., Raslanas B., Steponavičius K., 2002, *Didelio meistriškumo sportininkų rengimas*. Vilnius
3. Karoblis P., 2003, *Jaunojo sportininko treniruotė*. Vilnius
4. Laužackas R., 1997, *Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai*. Kaunas
5. Mažeikis G., 2007, *Kompetencijų ugdymo sistema taikant kooperuotų studijų metodą*. Šiauliai: Šiaulių universitetas
6. *Tarptautinių žodžių žodynas*, 2005, „Alma litera“
7. Wenger E., 1998, *Communities of Practice. Learning, Meaning and Identity*. UK: Cambridge University Press.

GENERAL SPORTS TEACHER'S COMPETENCES: PRACTICAL CONCEPTION AND EVALUATION

Algimantas Džiuvė, Goda Vilkelienė

Summary

General sports teacher's competences cover the same roles that are essential to teach the subject and also professional roles as for a teacher of any other subject. Questionnaires have been provided to 50 sports teachers to fill in, and analysis of the answers has been carried out to determine general competences sports teachers needed for their professional practice. It has been defined that all sports teachers acclaimed the necessity of knowledge on child's and teenager's psychology. Preferences were given to good understanding of goals set and sport management, as well as good knowledge of pedagogy. Having evaluated their competences the surveyed emphasised the importance of practical implementation of theoretical knowledge in their everyday work. General competences for sports teachers were defined as follow: creation and implementation of a project, application of innovations, the ability to work independently and the ability to make decisions, negotiation skills, computer skills, problem solving skills, analytical and planning skills, the ability to work in a team, generalisation skills. The respondents involved in the research listed personal characteristics of a sports teacher in the following order: quick reaction in unexpected situations, possible influence on students, coping with stress, care and attention, awareness of a problem, good communication skills, good management skills.

Key words: sports teacher's practice, general competences, personal characteristics of a sports teacher.

SPORTO PEDAGOGO BENDRŲJŲ KOMPETENCIJŲ PRAKTINĖ SAMPRATA IR VERTINIMAS

Algimantas Džiuvė, Goda Vilkelienė

Santrauka

Sporto pedagogo, kaip ir kitų dalykų mokytojų, kompetencijų visumą sudaro bendrieji dalykiniai profesiniai vaidmenys. Anketinės apklausos, atsakymų analizės ir sintezės metodais ištirta 50 sporto pedagogų nuostatos bendrųjų kompetencijų, reikalingų sportinei veiklai organizuoti, aspektu.

Nustatyta, kad sporto pedagogai vieningai pripažįsta vaikų ir paauglių psichologijos žinių reikalingumą. Analo-giškai prioritetai teikiami žinioms apie sportinio darbo organizavimą, kūno kultūros pamokų bei pedagogikos žinioms. Vertindami veiklos kompetenciją, tiriamieji pirmenybę teikė šiems jos komponentams: teorinių žinių taikymui praktikoje, taktiškam bendravimui su ugdytiniais.

Sporto pedagogui reikalingos bendrosios kompetencijos pagal svarbumą pasiskirstė taip: kurti ir realizuoti projek-tus, įgyvendinti naujoves, dirbti savarankiškai ir priimti sprendimus, derybinės, darbo kompiuteriu, spręsti problemas, analizuoti ir planuoti, dirbti komandoje, analizuoti ir apibendrinti.

Tyrimo dalyvių požiūris į sporto pedagogui reikalingas asmens savybes išsidėstė tokia tvarka: greita orientacija netikėtose situacijose, poveikio kitiems efektyvumas, streso įveikimas, rūpinimasis kitais, problemų suvokimas, komuni-kacinės, organizacinės.

Prasminiai žodžiai: sporto pedagogo veikla, bendrosios kompetencijos, asmeninės sporto pedagogo savybės.

Įteikta 2012-11-05